Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U002974

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 30-06-2026

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ від 12 серпня 2026 р. № 44

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Тертичний Олексій Вікторович
2. Oleksiy Tertychnyy

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0009-0006-1479-8510

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: "035 Філологія"

Дата захисту: 16-07-2026

Спеціальність за освітою: Філологія

Місце роботи здобувача: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 14127

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.21.47.03

Тема дисертації:

1. Формування та функціонування ключових вербалізаторів правового сегмента картини світу (на матеріалі української, англійської та чеської мов)

2. The Formation and Functioning of Key Verbalizers of the Legal Segment of the Worldview (based on Ukrainian, English, and Czech languages).

Реферат/анотація:

1. Дисертаційне дослідження присвячене вивченню формування та функціонування ключових вербалізаторів правового сегмента картини світу в українській, англійській та чеській мовах у діахронії. Праця виконана на перетині лінгвоконцептології та юрислінгвістики й спрямована на реконструкцію мовних механізмів, за допомогою яких у різних історичних періодах вербалізувалися правові уявлення, юридичні поняття, інститути, документи, процедури та статуси. Метою дослідження є реконструкція і моделювання процесів формування та функціонування юридичної лексики української, чеської та англійської мов як відображення правового сегмента мовних і концептуальних картин світу. Об'єктом аналізу є парадигматичний і синтагматичний матеріал, що репрезентує правові погляди та державно-правову ідеологію: лексика, сталі

вислови й тексти. Хронологічні межі охоплюють період від давньоукраїнської, давньочеської та давньоанглійської мов до 1918 р., що дає змогу простежити саме формування правового сегмента картин світу трьох мов, тоді як новітній етап функціонування юридичної лексики залишено поза межами праці. Джерельну базу становлять юридичні, історичні та художні тексти. До аналізу залучено угоди Русі з Візантією, «Руську Правду», Литовський статут, Конституцію Пилипа Орлика, документи Центральної Ради та Гетьманату, Рожмберську книгу, Конституцію Чехо-Словаччини 1918 р., закони й міжнародні угоди давньоанглійських королів, англійський Білль про права 1688/1689 рр. та Конституцію США. Історичний матеріал представлено «Повістю врем'яних літ», Далимиловою хронікою та Хронікою Голіншеда, а художній — «Наталкою Полтавкою» І. Котляревського, «Кобзарем» Т. Шевченка, «Старовинними чеськими переказами» А. Їрасека та драмами В. Шекспіра. Етимологічний аналіз спирається на основні українські, чеські й англійські етимологічні джерела, зокрема словник за редакцією О. С. Мельничука, словник В. Махека та Online Etymology Dictionary. У роботі узагальнено досвід української, чеської та англомовної лінгвоконцептології, проаналізовано напрями української юрислінгвістики, сформовано термінологічний апарат із системою робочих визначень і обґрунтовано виокремлення юридичного аспекту лінгвоконцептології. Запропоновано модель формування та функціонування правового сегмента вербалізованої картини світу української мови як базової для дослідження у зіставленні з чеською та англійською мовами. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному діахронному моделюванні правового сегмента картин світу трьох мов і в зіставному описі ключових вербалізаторів правових концептів. Установлено, що в українській і чеській мовах номінації загальних правових понять, юридичних процедур, документів, статусів та органів значною мірою репрезентовані праслов'янською лексикою з властивими кожній мові семантичними й словотвірними варіантами. Її функціонування до XX ст. засвідчує тяглість правової мови та правової традиції в українському й чеському мовних просторах. Натомість в англійській мові давньоанглійська правова лексика прагерманського походження, зафіксована в законах і міжнародних угодах VI–XI ст., була значною мірою витіснена старофранцузькою лексикою латинського походження після нормандського завоювання 1066 р. Унаслідок цього в англійській правничій лексиці пізнішого періоду переважають одиниці романського походження. Лінгвоконцептологічна інтерпретація семантики правової лексики засвідчила, що юридичні найменування часто формувалися шляхом звуження значення лексем або коренів із ширшою семантикою. Це відповідає історичному процесові виокремлення юридичної мови із ширшого сакрального дискурсу, у якому сакральні, моральні та правові концепти ще не мали чіткого розмежування. Отримані результати уточнюють розуміння мовних аспектів державотворення, правогенези та спадкоємності юридичної традиції в Україні, Чехії, Великій Британії та США. Теоретичне значення праці полягає в розвитку лінгвоконцептології, юрислінгвістики та діахронного дослідження правової лексики. Практична цінність визначається можливістю використання результатів для моделювання правового сегмента української, чеської та англійської картин світу, поглиблення міжкультурної комунікації у сфері права, а також у викладанні лексикології, фразеології, історії мов, лінгвокультурології, лінгвофілософії, етнолінгвістики, юрислінгвістики, етнолінгвістики та правничих дисциплін.

2. The dissertation research is devoted to the study of the formation and functioning of key verbalizers of the legal segment of the worldview in Ukrainian, English, and Czech in diachrony. The study is carried out at the intersection of linguistic conceptology and jurilinguistics and aims to reconstruct the linguistic mechanisms through which legal perceptions, legal concepts, institutions, documents, procedures, and statuses were verbalized in different historical periods. The aim of the study is to reconstruct and model the processes of formation and functioning of legal lexis in Ukrainian, Czech, and English as a reflection of the legal segment of linguistic and conceptual worldviews. The object of analysis is paradigmatic and syntagmatic material representing legal views and state-legal ideology: lexis, fixed expressions, and texts. The chronological scope covers the period from Old Ukrainian, Old Czech, and Old English to 1918, which makes it possible to trace the formation of the legal segment of the worldviews of the three languages, while the modern stage of legal lexis functioning remains beyond the scope of the research. The source base consists of legal, historical, and literary texts. The analysis includes the treaties between Rus' and Byzantium, Ruska Pravda, the Lithuanian Statute, the Constitution of Pylyp

Orlyk, documents of the Central Rada and the Hetmanate, the Rožmberk Book, the Constitution of Czechoslovakia of 1918, the laws and international agreements of Old English kings, the English Bill of Rights of 1688/1689, and the Constitution of the United States. The historical material is represented by The Tale of Bygone Years, the Dalimil Chronicle, and Holinshed's Chronicles, while the literary material includes Natalka Poltavka by Ivan Kotliarevskyi, Kobzar by Taras Shevchenko, Old Czech Legends by Alois Jirásek, and the dramas of William Shakespeare. The etymological analysis relies on major Ukrainian, Czech, and English etymological sources, in particular the dictionary edited by O. S. Melnychuk, V. Machek's dictionary, and the Online Etymology Dictionary. The study generalizes the experience of Ukrainian, Czech, and English-language linguistic conceptology, analyses the main directions of Ukrainian jurilinguistics, develops a terminological apparatus with a system of working definitions, and substantiates the identification of a legal aspect of linguistic conceptology. A model of the formation and functioning of the legal segment of the verbalized worldview of Ukrainian, which serves as the primary language of analysis, is proposed in comparison with Czech and English. The scientific novelty of the research lies in the comprehensive diachronic modelling of the legal segment of the worldviews of the three languages and in the comparative description of the key verbalizers of legal concepts. It has been established that in Ukrainian and Czech the nominations of general legal notions, legal procedures, documents, statuses, and institutions are largely represented by Proto-Slavic lexis, with semantic and derivational variants characteristic of each language. Its functioning until the twentieth century testifies to the continuity of legal language and legal tradition in the Ukrainian and Czech linguistic spaces. In contrast, in English, the Old English legal vocabulary of Proto-Germanic origin, recorded in the laws and international agreements of the sixth to eleventh centuries, was largely displaced by Old French lexis of Latin origin after the Norman Conquest of 1066. As a result, lexical units of Romance origin have predominated in English legal lexis in later periods. The linguistic-conceptological interpretation of the semantics of legal lexis has shown that legal nominations were often formed through the narrowing of the meaning of lexemes or roots with broader semantics. This corresponds to the historical process of separating legal language from a broader sacral discourse in which sacral, moral, and legal concepts were not yet clearly differentiated. The results obtained refine the understanding of the linguistic aspects of state formation, legal genesis, and the continuity of legal tradition in Ukraine, Czechia, Great Britain, and the United States. The theoretical significance of the dissertation lies in the development of linguistic conceptology, jurilinguistics, and the diachronic study of legal lexis. Its practical value is determined by the possibility of using the results to model the legal segment of the Ukrainian, Czech, and English worldviews, to deepen intercultural communication in the field of law, and to teach lexicology, phraseology, the history of languages, linguistic cultural studies, linguistic philosophy, linguistic conceptology, jurilinguistics, ethnolinguistics, and legal disciplines.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Тертичний О. В. Мова права в тексті «Наталки Полтавки» І. Котляревського. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2024. № 22. С. 64–69.
- Тертичний О. В. Вербалізація концептів правового сегменту давньоукраїнської картини світу періоду Київської Русі в тексті кримінального законодавства «Руській правді». Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2025.

№ 23. С. 144–149.

- Тертичний О. В. Вербалізація ключових концептів КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА в тексті Конституції Сполучених Штатів Америки. Українське мовознавство. 2025. Вип. 1(55). С. 230–255.
- Тертичний О. В. Вербалізація концептів ВОЛЯ–НЕВОЛЯ і ДЕРЖАВНІСТЬ–БЕЗДЕРЖАВНІСТЬ у поетичних текстах Тараса Шевченка. Мовознавство. 2025. № 5. С. 45–63.
- Тертичний О. В. Вербалізація концептів сфери права в текстах українських конституційних документів 1917–1918 років в історії державотворення. Folia Philologica. 2025. № 10. С. 85–97.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Зимовець Галина Вікторівна

2. Halyna Zymovets

Кваліфікація: к.філол.н., с.н.с., 10.02.15

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6232-7469

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Вільчинська Тетяна Пилипівна

2. Tetiana Vilchynska

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4881-6132

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Код за ЄДРПОУ: 02125544

Місцезнаходження: вул. М. Кривоноса, Тернопіль, Тернопільський р-н., 46027, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Приходько Ганна Іллівна
2. Hanna Prihodko

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6220-5333

Додаткова інформація: Scopus Author ID: 57219147819; Web of Science Researcher ID: AAG-6472-2019; https://scholar.google.com.ua/citations?user=3nDDfQoAAAAJ

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ажнюк Леся Вікторівна
2. Lesia Azhniuk

Кваліфікація: к.філол.н., 10.02.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-0095-0914

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Скопненко Олександр Іванович
2. Oleksandr Skopnenko

Кваліфікація: к.філол.н., старший науковий співробітник, 10.02.01, 10.02.03

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України

Код за ЄДРПОУ: 05416998

Місцезнаходження: вул. Грушевського, Київ, 01001, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Пономаренко Володимир Панасович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Пономаренко Володимир Панасович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Гончаренко Аліна Володимирівна
Реєстратор	Юрченко Тетяна Анатоліївна
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна